

LASSE LEHTINEN

Kohtaaminen akateemisen maailman kanssa

Edellisessä numerossa arvioidusta (Haik 4/2002 s. 410) Lasse Lehtisen väitöskirjasta *Aatosta jaloa ja alhaista mieltä on innokkaasti keskusteltu akateemisessa maailmassa*. Tekijä kommentoi käytyä keskustelua.

■ Benjamin Disraelin väitetään sanoneen, että kirjailija, joka puhuu omista kirjoistaan, on yhtä kyseenalainen todistaja kuin äiti, joka puhuu lapsistaan. ”Älä selitä, älä valita” on mielestäni hyvä ohje kenelle tahansa julkisessa myllytyksessä olevalle. Akateemisessa maailmassa, näin minulle on kerrottu, kuuluu kuitenkin asiaan puolustaa omia töitään.

Fysiikan lakien mukaan *aktio* synnyttää *reaktion*. Osasin toki odottaa jonkinlaista polemiikkaa väitökseni tiimoilta, olinhan – vastaväittäjäni Timo Soikkasen sanoin – ”kerjännyt verta nenästäni” haastamalla erityisesti Juhani Suomen. Mutta vastavaikutuksen aikaansaamat keskustelun laineet ja niiden heijastus aina päivälehtiin saakka oli yllätys.

Ensihämmennyksestä toivuttuani huomasin mellakan myönteiset puolet. Kirja alkoi käydä rivakasti kaupaksi eikä sen menekki ole laantunut vielääkään. Sivutuotteena tuli asiattomuuksia, joihin olen suhtautunut ”Sinatra-metodilla”. Kun Sinatralta aikoinaan

kysyttiin, haittaako häntä koskeva kirjoittelu, Frankie-Boy vastasi: ”Ei haittaa, niin kauan kuin nimi kirjoitetaan oikein.”

Poliittinen historia ei ole eksakti tiede. Se etenee uusien löytöjen, mutta myös uusien tulkintojen ja johtopäätösten tietä. Juhani Suomelle myönnetty vuosikausien yksinoikeus Urho Kekkosen jäämistöön oli kuitenkin tekemässä Kekkos-tutkimuksesta jotakin sellaista, johon ei muiden ole sopinut koskea. Juhani Suomi on kehittänyt kaavan, jonka hän itse on todistanut oikeaksi. Raivokkaasti hän puolustaa reviiriään tunkeilijoita vastaan.

Kekkosesta riittää tutkimista vielä pitkään. Kekkoson suhteet kokoomukseen, kommunisteihin ja Smp:hen aivan huutavat tutkijaansa. Kaikki joutuvat kuitenkin ensin kahlaamaan Juhani Suomen teokset läpi.

Suomen tuotannosta ei yleensä siteerata yksittäisiä kohtia, vedotaan ainoastaan kokonaiskuvaan, jonka hän on meille Kekkosesta tarjonnut. Tämä on hyvin ymmärrettävää, sillä Juhani Suomen tuotanto uuvuttaa jo laajuudellaan. Pitäisi jaksaa lukea läpi samoja papereita ja vetää niistä ehkä uusia johtopäätöksiä.

Kekkoson luiden vartijat

Itse tein tämän urakan Sdp:n osalta. Kekkoson luiden vartijoille onkin ollut erityisen vaikea selittää, että olen katsonut historiaa sellaisena kuin se *näytti* Sdp:stä käsin, en ainoastaan sitä, mitä *todella* tapahtui. Se on sanottu työni tehtävänasettelussa ja väitöskirjan nimessä.

Vielä vaikeampi on keskustelussa ollut saada perille väitöskirjan nimessä esiintyvän käsitteen *subteet* sisältö. Kun tutkitaan

subteita, joudutaan kohteiksi ottamaan paitsi arviot siitä, mitä aikanaan asioista tiedettiin, myös se mitä niistä *luultiin* tai *uskottiin*. Tuloksia verrataan siihen, mitä nyt *tiedetään*.

Minun tärkeimmät lähteeni olivat Työväen arkistossa ja Orimattilan Kekkos-arkistossa. Kun tarkastellaan Sdp:n ja Kekkonen *subteita*, ei kysymys siis läheskään aina ole siitä, mitä todella tapahtui, vaan siitä, mikä kuva aikalaisille asioista jäi mieleen. Poliitikassa, kuten ihmissuhteissa yleensäkin, on tavallista, että vain kielteisien arvio vastustajasta tai kilpailijasta jää muistiin.

Me esimerkiksi tiedämme nyt, että Kekkonen sotasyllisyysoikeudenkäynnin aikana esitti Valvontakomissiolle myös listaa, josta Väinö Tannerin nimi puuttui. Se ei tietenkään komissiolle kelvannut, vaan Tanner piti asettaa syytteeseen. Kun Kekkonen sitten oikeudenkäyntiä järjestellessään oli erityisen puuhakas, Sdp:n kollektiiviseen muistiin jäi vain se, että Kekkonen oli ajamassa Tanneria syytettyjen joukkoon.

Vuoden 1962 presidentinvaalien alla Kekkonen pyysi apua Neuvostoliitosta, osasi odottaa sieltä tukea, mutta nootin lähettäminen oli hänellekin varmaan epämiellyttävä yllätys. Se oli Neuvostoliiton taholta liian raju tukitoimi, Kekkosta nöyryyttävä. Se pilasi Kekkonen mainetta isänmaallisten kansalaisten silmissä entisestään. Sosialidemokraatit kylläkin jäivät siihen luuloon, että se pahuksen Kekkonen oli itse nootin ”tilannut”.

Sdp:n dollariavusta tai maalaisliiton ja Tpsl:n rupla-avusta ei juuri mitään aikoinaan tiedetty, mutta huhuttiin sitä enemmän. Me emme vieläkään tiedä, mitä kaikkea Suomen ja Neuvostoliiton välillä *oikeasti* tapahtui.

Kekkonen kävi presidenttinä tärkeimmät keskustelunsa neuvostoliittolaisen osapuolen kanssa yksin, jopa ilman suomalaista tulkkia. Kansalaisilleen hän esitti oman tulkintansa tapahtuneesta. Arkistoihin jäivät hänen muistiinpanonsa. Kekkonen suorista KGB-yhteyksistä ei juuri mitään tiedetty ennen kuin kotiryssät tulivat kaapeista 1970-luvulla. Sitten kanssakäymisestä tuli ”maan tapa”.

Sdp teki suuria poliittisia linjapäätöksiä myös luulon ja juorujen varassa. Virallisten ja epävirallisten viestien välillä oli ammottavia railoja. Neuvostoliiton propaganda oikeistososialidemokraatteja vastaan oli niin paksua tekstiä, ettei sitä voinut ottaa vakavasti. Niitäkin viestejä piti yrittää tulkita rivien välistä.

Saako osallistua ja silti havaita?

Kunnianarvoisa vastaväittäjäni Timo Soikkanen ei tunnu antavan kovinkaan paljon arvoa ”osallistuvalla havainnoinnilla”. Ymmärrän, että opposentti puolustaa ammatikunnan perinteistä työtapaa, keskittymistä kirjallisten lähteiden tutkimiseen ja lähdekritiikkiin. Väitän kuitenkin edelleen, että osallistuja-havainnoitsijan kokemuksista on erityistä apua, kun eri lähteille ruvetaan antamaan merkityksiä.

Seppo Kääriäisenkin väitöksen aikoihin tehtiin kysymyksiä, voiko politiikassa mukana ollut todella väitellä politiikasta? Samalla logiikalla pitäisi ihmetellä, saako lääkäri väitellä lääketieteestä vai pitäisikö hänen mieluummin väitellä laivanrakennusopista?

Ei Timo Soikkasta itseäänkään tuhmentaisi – nyt kun hän kirjoittaa ulkoasiainhallinnon historiaa – jos hän olisi muutaman vuoden palvellut UM:ssä. Diplomaatit ovat harhauttamisen ammattilaisia, niin puheissa kuin kirjoituksissa. Tässä suhteessa he ovat vielä poliitikkojakin etevämpiä ja häikäilemättömpiä. Tämän sanon kahdeksan vuoden kokemuksella osallistuja-havainnoitsijana ulkoasiainhallinnossa.

Yrjö Ahmavaaran mukaan sosiologia on kaikista tieteistä pehmein. Niinpä ei ole ihme, että pehmeimmän puheenvuoron käyttäjäksi ilmoittautui sosiologian professori Jeja-Pekka Roos. Tieteenhaaralleen uskollisena hän pystyi tekemään arvionsa väitöskirjaa lukematta.

Samaan rintamaan liittyi joukko keskustalaisia tutkijoita ja lehtimiehiä. Jo väitöstä seuraavalla viikolla heillä oli selkeä käsitys työni kelvottomuudesta. Kirjaa he eivät voineet ehtiä lukea. Leimallista keskustelulle on ollut, että tutkimukseni tuloksista ei vielä ole puhuttu juuri ollenkaan.

Tietosanakirja antaa vihjeen tästäkin ilmiöstä. *Reaktiosta* se sanoo, että se on *ärsykkeen tai ulkoisen tekijän aiheuttama taphtuma, vastustus, tunteita tms. paljastava ilmaus*. Mutta silloin kun puhutaan politiikasta tai uskonnosta reaktio on *pyrkimys saattaa aikaisemmat olot tai katsantokannat jälleen vallitseviksi, vrt. taantumus, konservatismi*.

Turun yliopistossa oppilastyönä tehty analyysi kertoo, että keskusteluun osallistuneista kirjoittajista suuri enemmistö (70 %) kuului ei-akateemiseen väkeen. Alle puolet (42 %) kirjoittajista kiinnitti huomiota tuloksiin. Neljännes (24 %) kirjoittajista oli tulkinnan suhteen kielteisellä kannalla, vajaa puolet (40 %) suhtautui Kekkos-tulkintaani myönteisesti. ”Useat eivät todennäköisesti olisi hyväksyneet tulosta, mikäli Lehtinen olisi tehnyt työnsä toisin so. paremmin ja huolellisemmin, sillä pääsyy kritiikkiin on Kekkos-tulkinnassa”, kirjoittaa analyysin tehnyt Jussi Leino.

Juuri tästähän on kysymys. Kaikesta päätellen olen syyllistynyt ainakin kahteen tämän nimenomaisen tieteen harjoittajien kannalta tuomittavaan syntiin. Olen tunkeutunut journalismin ja politiikan alueelta alalle, jossa on omat sääntönsä ja nokkimisjärjestyksensä.

Professori Seppo Hentilä on parissa yhteydessä huomauttanut, etten hänen oppilaanaan olisi saanut tämän muotoista väitöskirjaa julkaista. Ohjaajana hän olisi rajannut ja karsinut sen sopivaksi tiedekuntansa normeihin. Mieleen tulee Nikita Hrushtshev, joka halusi opettaa neuvostotaiteilijoita, miten oikea taulu maalataan.

Toinen, paljon vakavampi synty, ovat ”virallisesta totuudesta” poikkeavat johtopäätökset. Sen sijaan, että niitä olisi ruvettu kohta kohdalta oikomaan ja käymään sisältöä koskevaa keskustelua asiasta, on keskitytty puhumaan metodeista ja muotovirheistä.

Timo Soikkanen aloitti tämän jo väitöstilaisuudessa. Yleisöllä oli toki hauskaa, kun hän käynnisti ”Haluatko tohtoriksi?” -visailun, mutta sisällöstä ei Oulussakaan päästy puhumaan. Toivottavasti tällainen ei tarkoita, että muotokaunis nollatutkimus tai tee-

man varovainen hyssyttely on tulevaisuuden tutkijakoulutuksen päämäärä myös poliittisessa historiassa.

Tukeakin on tullut

Kohtuuden nimessä on sanottava, että tukeakin on tullut. Professori Jouko Vahtola Oulun yliopistosta on joutunut pimeässä Peräpohjolassa takiani röykytyksen kohteeksi, mutta kestänyt sen miehekkäästi. Sama koskee Timo Soikkasta. Hänen tähän lehteen kirjoittamansa yhteenvedo oli tarkka ja oivaltava analyysi väitökseni nostattamasta hälystä. Timo Soikkasen rasistiset heitot savolaisuudesta jätän omaan arvoonsa. Turkulainen ei perusluonteelleen mitään mahda.

Emeritusprofessori Hannu Soikkanen, joka tietää Sdp:n historiasta enemmän kuin kukaan muu, on pitänyt väitöstäni jonkinlaisena jäidenlähdön merkinä. Nyt ehkä Sdp uskaltaa omia tekemisiäänkin tarkastella reippaammalla otteella kuin aikaisemmin. Esimerkiksi Sdp:n Tehtaankatu-suhteista löytyy takuulla vielä kiinnostavaa tietoa.

Professori Vesa Vares, työni toinen tarkastaja, sanoi lausunnossaan, ettei tällaisiin tuloksiin ”pelkästään arkistoissa istumalla päästä”. Omalla riskilläni jätin jotkut hänen neuvoistaan ottamatta huomioon ja se kostautui arvosanassa. Lohduttaudun sillä, että lukijat antoivat kirjasta laudaturin.

Tukea on tullut aivan yllättäviltäkin tahoilta. Osmo Jussilan ymmärtävä kirjoitus Kanavassa toi mieleeni erään hänen taanoksen määritelmänsä. Jussila on joskus sanonut, että tutkijan määrittelemisen ”neuvostovastaiseksi” on yhtä typerä ajatus kuin kutsua geologia ”kallionvastaiseksi”. Samasta syystä kieltäydyn olemasta ”kekkosvas-tainen” tutkija.

Ulkopolitiikka-lehdessä (4/02) professori Raimo Väyrynen arvioi tutkimukseni. Hän on Osmo Jussilan tapaan lukenut teoksen läpikotaisin ja tehnyt arvioita myös sen sisällöstä, punninnut väitteitäni ja tarjoaa vastaväitteitä. Ehkä tässä vähitellen päästään ihan asiaankin.

Akateemikko Eino Jutikkalan helmikuussa Asikkalan Suomalaisilla Historiapäivillä minulle lausumat ystävälliset sanat talletan muistiini kiitollisin mielin. ■